

Kentsel Kamusal Alanlar – Beylikdüzü Örneği

M. Ebru ERDÖNMEZ DİNÇER⁽¹⁾

Özlemnur ATAOL AKPINAR⁽²⁾

Bu çalışma kapsamında kamusal alan kavramı, açılımı, kentlerimizde kamusal alanların yeri ve niteliği kavramsal ve fiziksel yapılanma olarak ele alınmış ve belirlenen kriterler doğrultusunda örnekleme alanı olarak öngörülen İstanbul Beylikdüzü yerleşimi kentsel kamusal alan kurgusu bağlamında incelenmiştir.

Geçmişten günümüze kentler, farklılıkları kapsayan yapılarıyla sürekli değişen ve dönüşen dinamik yapılar olmuştur. Kent kavramı birçok şekilde tanımlanmıştır. Kenti yalnızca insanların hayatlarını sürdürmek için kullandıkları durağan bir araç olarak ele alan yaklaşımların yanında onu yaşayan bir organizma olarak ele alan yaklaşımlar da vardır. Bir kısım araştırmacı kente yalnızca fizik-mekân sınırları içerisinde yaklaşırken birçok araştırmacı kenti sosyal ve toplumsal yapı; ekonomi, kültür gibi birçok unsur ile ilişkilendirerek tanımlamaktadır. Bu ilişkiden yola çıkarak bir tanımlamaya çalışan kent bilimciler kenti “yaşayan bir organizma” olarak tanımlamışlardır.

Kamusal alan tanımındaki “kamusal” kelimesinin kökeni Antik Roma dönemine dayanmaktadır. Latincedeki “populus” (halk) kelimesinden türetilen “kamusal” sözcüğü; herkese açık, umumi, kamuya ait anlamına gelmektedir. Kelime zaman içerisinde, farklı kültürlerde ve toplumlarda farklı anlamlar kazanmıştır (Geuss, 2007).

Kentsel kamusal alan söz konusu olduğunda kamusal alanın mekânsal tanımı üzerinden tartışma yürütmek gerekir. Kamusal mekânlar, kent sakinlerinin birbiriyle iletişim kurdukları, çeşitli aktiviteleri gerçekleştirdikleri, kent ve toplum yaşamının geçtiği mekânlardır. Bu mekanlar toplumun tüm bireylerinin kullanımına açık olan park, bahçe, yol, meydan, avlu gibi mekânlardır. Geçmiş dönemlerde kamusal, kamu yararına olan ile aynı anlamda kullanılmaktaydı. Günümüzde ise daha çok herkesin gözü önünde olan anlamına gelmektedir. Kamusal mekân ise içinde bulunduğu çevrede yaşayan insanların, hem yapılı çevreyle hem de birbirleriyle karşılıklı ilişkiye geçtikleri ortak kullanım alanları olarak tanımlanabilir. Bir şehrin parkları, meydanları, sokakları insanoğlunun değişimine yön ve şekil verir. Bu dinamik kamusal mekânlar, yollar, iletişim için düğüm noktaları, eğlence ve dinlence için umumi yerler sağlayarak yerleşik hayatın önemli bir parçasını oluştururlar (Carr, Francis, Rivling & Stone, 1992). Kamusal alan, herkese açık bir görünme ve görüşme mekânıdır. Arendt (1994) kamusal alanı, ortaya çıktığı ortam ve toplumu bir arada tutan dünya ve bu dünyanın “herkese açık” oluşu açısından irdelenmiştir. Kamusal alanların bireyleri bir araya getiriyor olması ve bu alanın tüm topluma açık oluşu, burada gerçekleşecek etkileşimler ve aktiviteler için belirli fiziksel koşulların sağlanmasını gerektirmektedir. Bu anlamda, söz konusu aktivitelerin gerçekleşeceği en önemli alanlar şüphesiz ki sokaklar ve meydanlardır. Bu kamusal alanların mekânsal kalitesi, kentin “yaşayan bir organizma” olarak varlığını sürdürmesi açısından da önemli bir role sahiptir.

Kent mekânları fiziksel özellikleri yanında toplumsal, sosyolojik, psikolojik anlamlarıyla bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Aristoteles’in de değindiği gibi şehirleri bütün kılan; içinde yaşayanların

farklı hayatları, birbirleri ile ilişkileri ve bu sosyal yapının kent mekânına yansıması olarak kenti oluşturan temel değerlerdir. Kent dediğimiz yapı salt fiziksel mekânlar üzerinden yatırım aracı olarak kullanılabilecek veya yönlendirilebilecek bir biçimlenme değildir. Kent, toplumun her kesiminin bir arada yaşayabileceği, demokratik ilkeler, eşitlikçi ve farklılıklar üzerine kurulu bir yapı olmalıdır.

İnsan, birey olmanın ötesinde çevresini oluşturan toplumsal ve fiziksel öğelerle birlikte sosyal bir varlıktır. Birey, sosyokültürel yaşantısını, kentsel fiziksel çevre kurgusu içerisinde dış mekânlar, bu mekânlardaki yaşantı ve aktiviteler ile sürdürmektedir. Kent mekânlarının şekillenmesinde, mekân kullanıcılarının (toplum ve birey) fiziksel çevre ile ilişkileri, mekânı algılamaları, anlamlandırmaları ve bu fiziksel çevre içindeki davranışları önemli rol oynar. Bu mekânlarda insanlar diğer insanlarla ve ait oldukları toplumla doğrudan iletişim kurabilir, kendileri için bir şeyler görebilir, deneyimleyebilir ve toplum duygusunu hissedebilir. Bu anlamda toplumun oluşum süreci, bireyler ve toplum arasındaki ilişkinin fiziksel çevre tarafından desteklendiği yerler olan kentsel mekânlarda başlamaktadır.

(Erdönmez M. E., 2014)

Kamusal alanlar her birey için farklı bir anlam taşısa da farklı sosyal grupların bir araya gelerek etkileşim gerçekleştirdiği ortak mekânlardır. Kamusal alan; insanların kendilerinden farklı insanlarla karşılaşabildikleri, bu sayede farklı insanları tanıyabildikleri, erişimin hiç kimseye kısıtlanmadığı, farklı sosyal ve ekonomik gruplardan bakış açılarının birlikte var olduğu bir paylaşım ve eylem alanıdır. Bu tür alanlar insanlar arasında sosyal ilişkilerin kurulabildiği alanlardır.

Kamusal alanlarda gerçekleşecek etkileşimler ve aktiviteler için belirli fiziksel koşulların sağlanması gerekmekte; herhangi bir engel olmaksızın bu mekânlara ve aktivitelere erişilebilirlik sağlanmalıdır. Mekânsal kalitenin artması veya düşük olması bu koşulların sağlanmasıyla doğru orantılıdır. Kentsel mekânda kamusal alan olarak kullanılan en önemli alanlar sokaklar ve meydanlardır.

Toplumsal ilişkilerde davranış biçimleri; ilişkilerin niteliklerine ve niceliklerine göre kullanıcıların rastlantısal ya da bilinçli bir araya gelmelerine, kullanılan zamanın tanımına bağlı olarak kamusal, yarı kamusal ya da özel olmak üzere farklılıklar göstermektedir (Sokaklar, meydanlar, ulaşım noktaları kullanıcılar tarafından yoğun kullanılan kamusal mekânlara örnek gösterilebilir.).

Kent mekânları ve özellikle meydanlar bireyin ve toplumun bir araya geldikleri önemli mekânlardır. Sosyal, fonksiyonel ve isteğe bağlı aktiviteler biçiminde gerçekleşen insanın yürüme, oturma ve konuşma gibi aktiviteleri, birey ve toplum ilişkisinin gerçekleştiği aktivitelerdir. Bireysel katılımların gerçekleşmesinde, birey ve onun içinde yaşadığı sosyal ve fiziksel ortam arasında aktif bir ilişki kurulmaktadır. Bu durum birey ve toplum ilişkisinin kurulması ve toplumu bir arada tutmasıyla kentler için daha üst bir anlam taşımakta, bütünün parçalardan daha anlamlı olması durumunu ortaya çıkartmaktadır.

Birey ve toplum arasında gerçekleşen etkileşim, içinde yer aldığı toplumsal çevrenin özelliklerine bağlı olarak toplumun genel niteliklerine, kurumsal özelliklere, toplumsal düzene göre resmî veya resmî olmayan şekilde gerçekleşmektedir (Erdönmez & Akı, 2005). Bunlara paralel olarak Avrupa Konseyi (1986) kamusal mekânları ve önemlerini aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

- Kamusal açık alanlar, şehir mirası için önem teşkil eder,
- Kamusal alanlar, şehrin mimari ve estetik bakımdan güçlü elemanlarıdır,
- Önemli eğitimsel rol oynar,
- Çevrebilimsel yönden ve sosyal etkileşim için önemlidir,

- Toplum gelişimini güçlendirir,
- Özellikle kişilerin psikososyal gerilimlerini dengelemeye yardımcı olur,
- Bir toplumun eğlence ve boş zaman ihtiyaçlarını karşılamakta önemli rolü vardır,
- Çevresel gelişim içinde ekonomik bir değeri vardır (akt., Wooley, 2003)

Kamusal alan ve kent okumasında Lynch önemli bir referans oluşturmaktadır. Lynch'e (1960) göre kentlerin tanımlanmasında etkili olan bazı yapısal ve doğal kriterler bulunmaktadır. Bunlar; sınırlar, yollar, belirgin bir özelliği olan kentsel bölgeler, meydanlar ve son olarak da tarihsel ve toplumsal anlamı olan yapılar ve kentsel imgeler/sembollerdir. Kentsel imge öğeleri genellikle birbiriyle etkileşim içerisindedir. Kent imgesinin vurgulanması, görsel yapının belirginlik kazanması, bütün bu öğelerin tek tek ve birlikte belirli ilkeler çerçevesinde düzenlenmesiyle mümkündür.

Kent İmgesi ve Bileşenleri

YOLLAR Sokaklar, yaya yolları, toplu taşıma yolları, kanallar ve demiryolları.

KENARLAR İki bölge arasında sınır işlevi görür, sürekliliği doğrusal olarak bölerler. Kıyılar, demir yolları, gelişme bölgesi sınırları ve duvarlar kenar öğelerine örnektir.

BÖLGELER İki boyutlu alanlar olarak algılanır. Gözlemci, psikolojik olarak bu alanların "içine girdiğini" hisseder.

DÜĞÜM/ODAK NOKTALARI Gözlemcinin kente girebilmesini sağlayan stratejik ve bir noktadan diğerine yol alırken kullandığı yoğun odak noktalarıdır. Ulaşım sisteminde kavşaklardır.

KENTSEL İMGELER: Kolay tanımlanabilen fiziksel oluşumlardır; bir bina, bir işaret levhası, bir dükkân veya bir dağ gibi. Kentin içinde veya belirli bir uzaklıkta olabilir.

Sınırlar: İki bölge arasında bir "kenar" oluşturan, genellikle doğrusal gelişmiş öğelere denir. Sınırlar; deniz, göl, akarsu, kıyı şeritleri, dağ sıraları, bitki örtüsü biçiminde doğal olabilecekleri gibi yol ya da kent duvarları gibi yapay da olabilir. Sınırlar, fiziksel olarak mekânı sınırlayıcı özelliğe sahiptir.

Bölgeler: Kentte bireyleri odaklayıcı ve birleştirici işlevi olan, kentin orta veya büyük ölçekli parçalarıdır. Genellikle rekreasyonel veya ticari aktivitelerin gerçekleştiği yerlerdir.

Yollar: Kentteki işlevsel bölgeleri birbirine bağlayan ulaşım ağlarıdır. İki noktayı ya da mekânı birbirine bağlayan süreklilik ve yönlendiricilik özelliğine sahip doğrusal sirkülasyon elemanlarıdır. Patika, cadde, yürüme yolu, tramvay yolu, tren yolu gibi sirkülasyon elemanlarının tümü bu tanıma girer.

Düğüm Noktaları: Genellikle kavşaklar veya yolların bir noktada birleştiği yerler, düğüm noktalarıdır.

Nirengiler: Kent içinde yürüyen insanların, gözlemcilerin kenti algılamalarına yardım eden, özel ve tekil görünüm sergileyen özelliklerdendir. Çevrenin genel görünümünden kolayca ayırt edilebilen bu objeler, kentin imgesinin yaratılmasında rol oynayan, kentsel peyzaj bütününde özellik gösteren, silüet içinde baskın olan öğelerdir.

Kentsel Tasarım İlkeleri

Kentsel tasarım ilkeleri, başarılı bir kentsel mekân tasarımı için gereklilikleri oluşturmaktadır. Kentsel tasarımda prensiplerin belirlenmesi konusunda çalışmış ve kentsel tasarım kuramlarının gelişmesinde araştırmaları olan kent tasarımcılarının ve kuramcılarının oluşturduğu görüşler bir araya getirildiğinde, iyi tasarlanmış mekânlardaki ortak kentsel tasarım ilkeleri şunlardır:

Mekânın kimliği/karakteri: Karakteri, kısaca o alanın kendine has özellikleri olarak tanımlayabiliriz.

Devamlılık ve tanımlılık: İyi tanımlanan alanların bir araya ve ardı ardına gelmesiyle kentsel mekânın oluşturulmasının yanında, kentsel yapının da bununla birlikte belirlenmesini içermektedir.

Kamusal alanların niteliği: Kentsel doluluklar ve boşluklar arasındaki ilişki tamamlanmış ve anlaşılır olduğunda mekânsal ilişkiler başarıyla kurgulanır.

Ulaşımda kolaylık: Ulaşım alanları; binalar, açık alanlar, kent içi bölgelere aktarmanın yapıldığı ve kent içi hareketlerin ve devingenliğin sağlandığı, hareketin yönlendiği mekânlardır. Ulaşım ağlarının oluşturduğu rotalar, o mekân için kentsel tasarımın kalitesini belirler.

Okunabilirlik: Bir kentin imajının iyi ve okunaklı olması, insanların o kenti kolayca algılamasıyla ve anlamasıyla orantılıdır.

Uyarlanabilirlik: Mevcut ve gelecekteki koşullara, yapılacak ve yaşanacak değişikliklere uyum sağlayabilmektedir.

Çeşitlilik ve farklılık: Bir binanın, sokağın ya da alanın farklı kullanımlara sahip olması o alanın sosyal, ekonomik ya da fiziksel açıdan çeşitliliğini göstermektedir.

Bu anlamda nitelikli bir kamusal alanın kentsel bir mekân olarak algısını kuvvetlendirmek için bazı fiziksel unsurlar şöyle sıralanabilir:

- Mekânın sınırlarını ortaya koyacak sınırlayıcı öğelerin varlığı,
- Mekânsal kapalılığı sağlayarak kullanıcılara güven duygusu veren kuşatılmışlık hissinin yaratılması,
- Mekânın kullanıcılar tarafından algılanabilir bir büyüklükte olması,
- Yaya ve taşıt trafiğinde kesişme ve düğüm noktalarının doğru çözümleri,
- Sembollerin varlığı (heykel, bina vb.).

Bunlarla birlikte, kent mekânında sınırların sürekliliği, mekânsal kapalılık (mekânın kuşatılmışlığı, tanımlanmışlığı), oran ve ölçek (kullanıcıların kendilerini mekânda rahat hissetmeleri, mekânı algılayabilmeleri bunun için de insani ölçeğe uygun sınırlayıcı niteliklerin getirilmesi), mekânın yaya dolaşımına uygunluğu, yaya hareketlerinin ivme kazanması, daha çok alanın yayaların kullanımına açılması, kent mekânının farklı faaliyetlere imkân vermesi (çeşitli aktivitelerin bu tür mekânlarda hayat bulması), estetik öğeler, yer döşemeleri, seviye farklılıkları ve mekânsal bölümlenmeler, bitkisel öğeler, oturma birimleri, aydınlatma öğeleri kentsel mekânın tasarım ilkeleridir.

Yine bu kriterlere paralel olarak birçok araştırmacı ve kurum (PPS, ULI, Spacesyntax vb.) başarılı kentsel mekân yaratabilme ilkeleri ortaya koymaya çalışmıştır. PPS'ye (Project for Public Spaces) göre (2005) başarılı, kaliteli kent mekânlarının ve en önemli kamusal alan örneklerinden meydanların biçimlenmelerinde tasarım ilkelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

(1) İmaj ve Kimlik (Image and Identity), (2) Cazibe noktaları ve yönelimler (Attractions and Destinations), (3) İmkanlar (Amenities), (4) Esnek Tasarımlı (Flexible Design), (5) Mevsimlik Stratejisi (Seasonal Strategy), (6) Erişilebilir (Access), (7) Meydanın iç ve dış algısı (The Inner Square & The Outer Square), (8) Birçok Noktadan Ulaşılabılır (Reaching out Like an Octopus), (9) Yönetimin Merkezî Rolü (The Central Role of Management), (10) Çeşitli Sermaye Kaynakları İle Desteklenebilir (Diverse Funding Sources) olmalıdırlar.

Mekân kalitesini konu edinen araştırmalar günümüzde giderek artmaktadır. Bu konuda daha önce yapılan çalışmalar genellikle tekil bir bina ve çevresine odaklı olarak yapıyorken günümüzde büyük oranda kentsel mekânlarla ya da toplu konut mekânlarındaki ortak açık mekânlara odaklandıkları görülmektedir. Mekânsal bilinç geleneğinde yetişmiş kişiler, mekânsal biçimin oluşturulmasının toplumsal süreci nasıl etkilediği üzerine çalışmıştır. Mimarlar, kentsel tasarımcılar ve kent planlamacıları, kentsel mekan, toplumsal yapı arayüzlerini dikkate alarak tasarımlar oluşturmalı, toplumsal süreçlerin bilincinde, araştırmaların sonuçlarını dikkate alarak mekân tasarımları gerçekleştirmelidirler (Erdönmez & Haznedar, 2014)

Alan Çalışması: Beylikdüzü

Konum

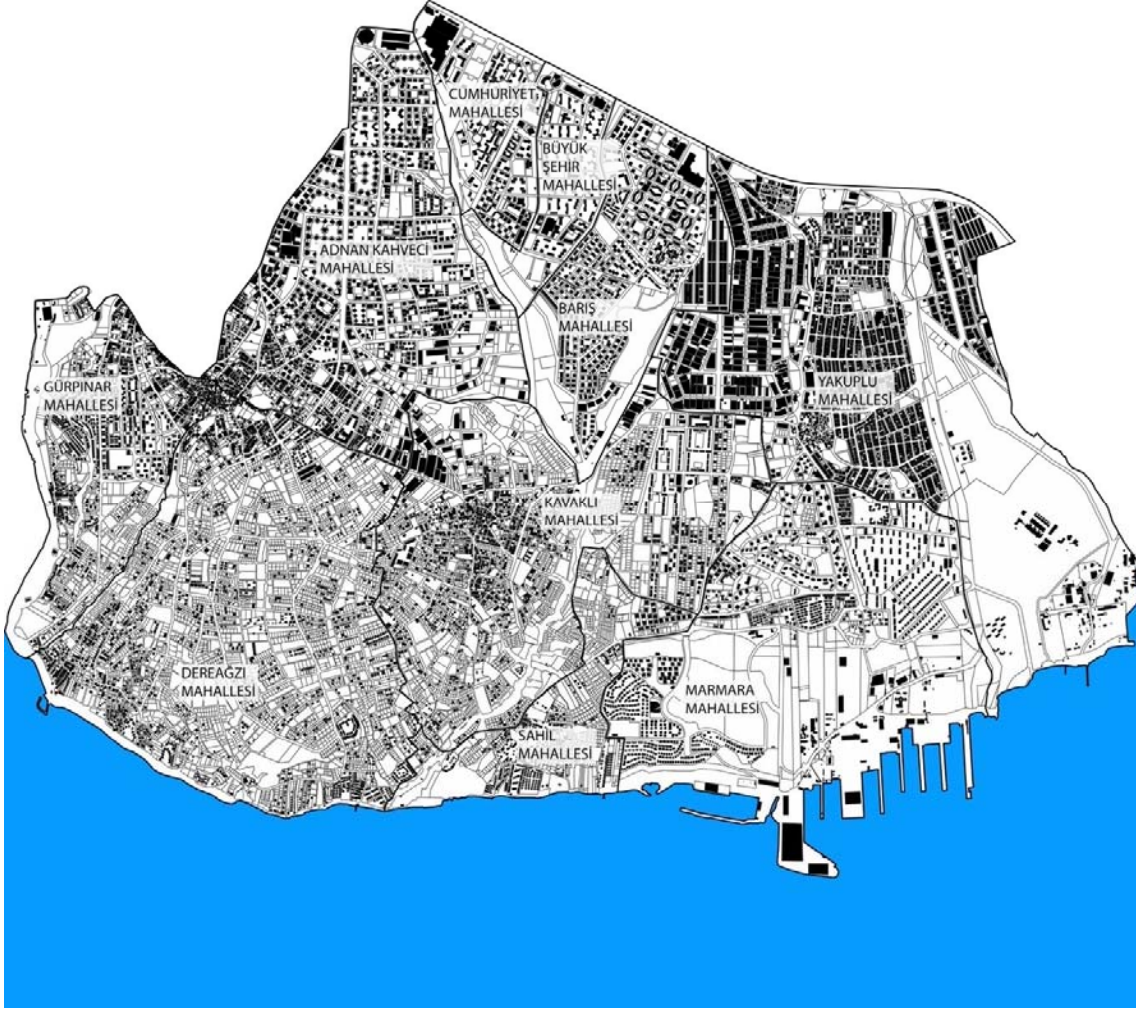
Beylikdüzü, İstanbul'un Avrupa yakasının güney sınırında yer almaktadır. Büyükçekmece, Esenyurt, Avcılar ilçeleri ile Marmara Denizi ile komşudur (Şekil 1). İlçe Beylikdüzü ismini bölgenin tarihi ve coğrafi özellikleri ile ilişkili olarak almaktadır. Günümüzde Esenyurt ve Beylikdüzü ilçelerinin de içinde bulunduğu bölge Osmanlı döneminde Osmanlı beylerinin ve paşalarının avcılık yaptığı ve av köşklerinin bulunduğu bir alan olmuştur. E-5 karayolu ile bölünen bölgede 2008 yılında günümüzdeki Beylikdüzü ilçesi kurulmuştur. İlçe sınırları içerisinde ilçeyi oluşturan üç köy bulunmaktadır. Bunlar: Gürpınar, Kavaklı ve Yakuplu köyleridir. İlçe, 90'lı yıllara kadar İstanbulluların ikinci konutlarının başka bir deyişle yazlıklarının bulunduğu bölge olma özelliği taşıyan bir sayfiye alanıdır. 1993 yılında Kavaklı ve Yakuplu köyleri belediye olmuş, 2002 yılında Kavaklı Belediyesinin ismi Beylikdüzü Belediyesi olarak değiştirilmiştir. İlçenin kurulması ile beraber Gürpınar ve Yakuplu Belediyeleri de ilçeye bağlanmıştır. Eski Kavaklı, Gürpınar ve Yakuplu Belediyeleri günümüzde ilçe bünyesinde mahalle statüsünde varlıklarını sürdürmektedir. Günümüzde Beylikdüzü ilçesinde 10 adet mahalle bulunmaktadır. Bunlar, Adnan Kahveci, Barış, Büyükşehir, Cumhuriyet, Dereağzı, Gürpınar, Kavaklı, Marmara, Sahil, Yakuplu mahalleleridir.

Şekil 1. Beylikdüzü İlçesi Konumu.

Genel Bakış

İlçe, E-5 karayoluna yakınlığı, Marmara Denizi ile ilişkisi bakımından avantajlı bir konumda yer almaktadır. Bölgenin büyük çoğunluğunu konut yerleşimleri oluşturmaktadır. İlçe, 1999 Marmara Depremi ile yıkılan evlerini terk eden İstanbulluların buraya göç etmeleri ile birinci, daha sonra Zincirlikuyu–Beylikdüzü Metrobüs hattının açılması ile ikinci göç dalgasına uğramıştır (Wikipedia, t.y.). Eski sayfiye yeri olması bakımından özellikle sahil kesiminde tek katlı müstakil konutlar, yerleşimin ana karakterini oluşturmaktadır. Şekil 2’de görüldüğü gibi sahil kesiminde Dereağzı, Kavaklı, Sahil ve Marmara mahallelerinde müstakil konutlardan oluşan az yoğun bir doku göze çarparken ilçenin diğer yarısında, başka bir deyişle ilçenin E-5 yakasına komşu mahallelerinde, yoğunlukla beraber bina yükseklikleri de artmaktadır. 12,4 km sahil şeridinde sahip ilçede bu şerit üzerinde konumlanan bir marina bulunmaktadır. Doğalgaz kombine çevrim termik santrali ve Ambarlı konteynır limanı sahil şeridinde kopukluklar yaratmakta; 12,4 km sahil şeridinin kamusal kullanımını bozmaktadır. Buna karşılık söz konusu işletmeler ilçe ekonomisi için önemli birer yer teşkil etmektedir. (Şekil 3).

Şekil 2. Dolu – Boş analizi -Ataol-Akpınar ve Erdönmez Beylikdüzü alan Çalışması.

Şekil 3'te görüldüğü üzere yoğun konut yerleşimleri içerisinde bölgesel ve parçalı sanayi işlevine ait yapılar bulunmaktadır. İlçe bünyesinde bir Organize Sanayi Bölgesi ve Beysan Sanayi Sitesi ile sınırlar çerçevesinde yayılmış küçük ölçekli sanayi ve ticaret siteleri bulunmaktadır. Büyük ölçekli sanayi yerleşimleri yoğun olarak E-5 karayolu sınırında yer almaktadır.

İlçede ticaret işlevini karşılayan, özellikle E-5 karayoluna paralel uzanan şeritte yer alan, birçok AVM bulunmaktadır. Metrobüs hattı üzerinden ilçeye bakıldığında ilk göze çarpan bu AVM binalarıdır. Çoğu ticaret işlevini devam ettirmekteyken bazıları kullanıcılar tarafından diğer AVM'lerin tercih edilmesi sebebiyle asıl işlevlerine başka işlevler katarak ya da işlev değiştirerek ayakta kalmaya devam etmektedirler. Metrobüs hattı boyunca Migros AVM, Beylicium AVM, Marka City AVM ve Perlavista AVM göze çarpan binalardır (Şekil 3). Bu yapılar hem Beylikdüzü ile E-5 karayolu arasında sınır oluşturmakta hem de ilçe sakinlerinin ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Genel olarak konut alanlarının karakterini oluşturduğu ilçede yerleşim içerisine yayılmış ve her yaşta kullanıcının kullanımına ayrılmış ve gerekli düzenlemelerin yapıldığı kamusal alanlar bulunmaktadır. E-5 karayoluna paralel mahallelerde yoğunluğun fazla olması bile kamusal alanların ikinci plana atılmasına neden olmamış aksine kullanıcıyı memnun edecek derecede farklı kullanımları içeren parklar ve yeşil alanlar konut alanları içerisinde konumlandırılmıştır. World Cities Culture Forum'a

(t.y.) göre İstanbul'da kişi başına düşen yeşil alan oranı 1,5 metrekare iken ilçede kişi başına düzen yeşil alan 7,39 metrekaredir. Bu oran Beylikdüzü ilçesinin yeşil ve kullanıcı dostu olduğunun göstergesidir. Bu çalışma çerçevesinde hem yoğun yerleşimin bulunduğu hem de yoğun yeşil kamusal alanlara sahip olduğu tespit edilen Cumhuriyet, Büyük Şehir ve Barış Mahalleleri pilot bölge seçilmiş ve kamusal alan kullanımlarını irdeleyen analiz çalışması yapılmıştır. Çalışma kapsamında küçük gruplara ayrılan ekipler, üç ayrı mahallede haritalama, fotoğraflama tekniği ile bilgi toplamıştır. Toplanan veriler analiz edilmiş ve görselleştirme çalışmaları yapılmıştır. Veri toplamak için seçilen üç mahallede, tanımlanmış rekreasyon alanları, tasarlanmamış kamusal açık alanlar ve sokakların hangi aktivitelere altlık oluşturdukları, sahip olduğu potansiyeller, kentsel donatıların ve fiziksel konumlanışları ile oluşturdukları düzenin kullanıma etkisini içeren belgeleme çalışması yapılmıştır. Her mahalle için ayrı ayrı özel ve üç mahallenin bir arada genel olarak kamusal hayata katkısı tartışılmıştır.

Şekil 3. Tek fonksiyonlu kent bölgesi analizi Ataol-Akpınar ve Erdönmez Beylikdüzü Alan Çalışması

Kamusal Açık Alan Kurgusu ve Mekânsal Değerlendirme: Barış Mahallesi

Üst ölçekten bakıldığında Barış Mahallesi'nin E-5 karayoluna paralel iki kamusal açık alanın oluşturduğu rekreasyon hattına sahip olduğu gözükmemektedir (Şekil 4). İki hat boyunca doğrusal olarak sıralanan kamusal açık alanlar, o hattı takip eden sokak kullanımını da pozitif yönde etkilemiştir. Kamusal alanda kullanım eksikliğinin başarısız olarak sayılmasına neden olan öğeler, oturulacak

eleman eksikliği, toplanma noktasının yoksunluğu, zayıf girişler ve görsel olarak erişimi olmayan mekânlar, işlevsel olmayan özellikler, erişilebilirliği zor yollar işlevsizlik olarak sayılabilir. Hâl böyle iken mahalle genelinde bu durumların oluşmasına izin vermeyen öğelerle ve özelliklerle dolu kamusal açık alanların varlığı kamusal hayat açısından olumlu bir durumdur. Özellikle Belediye Parkı'nın (Görsel 1) birçok işlevi bünyesinde barındıran, yapılan veri toplama çalışmaları boyunca görüldüğü üzere, kullanıcı tarafından yoğun şekilde kullanılan bir alan olduğu tespit edilmiştir. Sık ağaçlıklı parkın Belediye binasına bakan kısmında konumlanmış oturma elemanları bir meydancık oluşturmakta ve sonradan eklendiği tespit edilen küçük bir sahne ile desteklenmektedir. Orta yaşlı kullanıcı tarafından sık kullanıldığı tespit edilen doğrusal yapıdaki parkta, bu yapı yürüyüş yolu ile desteklenerek kullanıcının yoğun olarak sportif faaliyetlere katılmasını sağlamaktadır. Meydancık kullanıcı için toplaşma alanı olmakta iken doğrusal yapı ve konumlanma, parkın farklı işlevli bölgelerine dağılmayı teşvik etmektedir (Görsel 1). Veri toplama çalışması boyunca mahalle sınırları içerisinde iki adet tasarlanmamış fakat kamusal kullanım açısından potansiyeli olan alanlar tespit edilmiştir. Şekil 4'te (a) ile işaretlenen alan ağaçlık ve işlevsiz bir alandır. Ağaçlık olması dolayısıyla gölgelik ihtiyacı olmadan oturma elemanları ile desteklenmesi ve işlevlendirilmesi doğrusal kamusal açık alan hattını güçlendirecektir. Şekil 4'te (b) ile işaretlenen alan gizli potansiyeli olduğu görülen işlev ile donatılmış bir alan olma özelliği taşımaktadır. Sokak hattı boyunca okul duvarı ve konut duvarına yaslanarak dizilen gölgelikli ve gölgeliği olmayan oturma elemanları, o hattı geçip gidilen bir yer olmaktan çıkarıp zaman geçirilen bir alan olmasını sağlamaktadır. Ölü alanlar olarak araçlara terkedilen sokakların toplumsal hayata katılması desteklenmektedir (Görsel 2).

Görsel 1. Belediye parkından fotoğraflar – Barış Mahallesi-

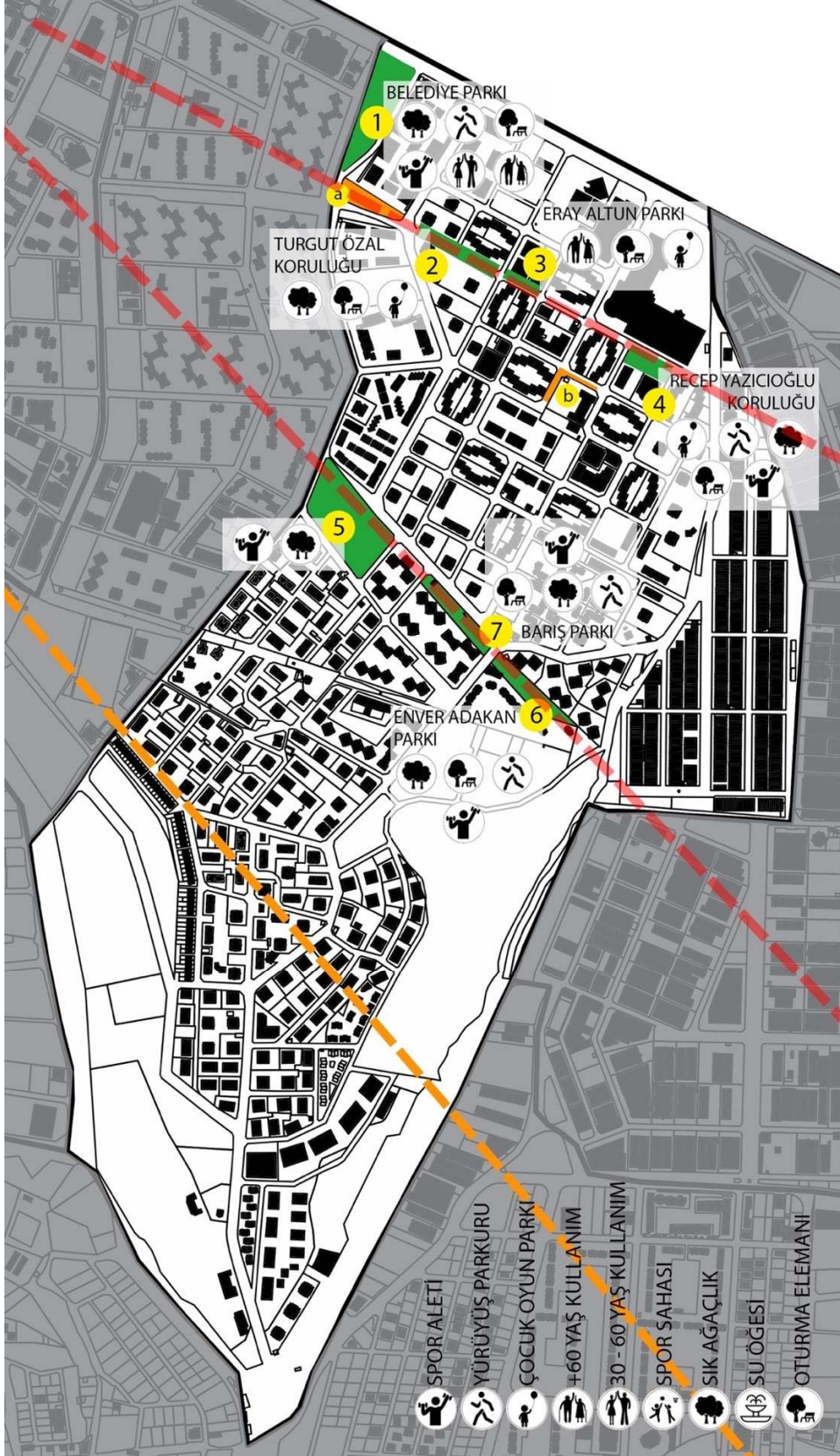
Ataol-Akpınar ve Erdönmez Beylikdüzü Alan Çalışması

Mahalle genelinde tespit edilen doğrusal kamusal açık alan hatlara (kırmızı hatlar, Şekil 4) ek olarak mahallenin güney ucuna yerleştirilecek başka bir hat (turuncu hat, Şekil 4), kullanıcının yürüme mesafesinde nefes alabileceği ve zaman geçirebileceği kamusal açık alanlara ulaşabilmesini sağlayacaktır. Paralel konumlanan hatların dikey hatlar ile birbirlerine bağlanmasının da aradaki ilişkiyi kuvvetlendirmesi açısından önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca Şekil 4'te (5) ile kodlanan sık ağaçlık alan potansiyelinin tamamı ile kullanılmamaktadır. Ağaçlık alana yakın konumlanan spor aletleri oradaki tek işlevdir ve veri toplama aşamalarında sık kullanılan bir alan olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca ağaçlık alan geçiş bölgesi olarak kullanılmakta olduğu yayaların oluşturduğu patikalardan anlaşılmaktadır. Uzun ve derin boyutu ile görsel iletişimde

aksaklıklar yaratmaktadır. Bu nedenle alan kullanıcı tarafından güvenlik sorunlu bölge olarak tanımlanmaktadır. Bu alanın işlevlendirilmesi ve akşam kullanımı için aydınlatılması ikinci kamusal açık alan hattını kuvvetlendirecektir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Barış Mahallesinde konumlanan tasarlanmış kamusal açık alanlar, çeşitli işlevleri barındırması ve kullanıcı dostu olması nedeniyle kamusal hayatı desteklemektedir. Bu durumu sağlayan etkenler arasında mekânsal olarak kamusal açık alanların süreklilik arz etmesi, sokak akıcılığını potansiyel kullanım alanlarına çevirmesi, her yaştan kullanıcıya hitap etmesi sayılabilir.

Şekil 4. Barış Mahallesi kamusal açık alan analiz çalışması -Ataol-Akpınar , Erdönmez Beylikdüzü alan Çalışması

Görsel 2. Sokağı destekleyen işlevler – Barış Mahallesi- Ataol-Akpınar, Erdönmez Beylikdüzü Alan Çalışması

Kamusal Açık Alan Kurgusu ve Mekânsal Değerlendirme: Büyükşehir Mahallesi

Üst ölçekten bakıldığında Büyükşehir Mahallesi sınırları içerisinde birbirini kesen iki adet doğrusal kamusal açık alan hattı olduğu görülmektedir (Şekil 5). Barış Mahallesi'nden farklı olarak Büyükşehir Mahallesi'nde kamusal açık alanlar merkezî bir hat üzerinde konumlanmıştır ve bu hat diğer mahalle ile Büyükşehir Mahallesi arasındaki sınırı teşkil etmektedir. Yoğun olarak yayalar ve araçlar tarafından kullanılan Cumhuriyet Caddesi'ne paralel ilerleyen bu hat üzerinde kullanıcıya konser ve festival mekânı gibi farklı kullanım alanları sunan işlevler ile donatılmış kamusal açık alanlar yerleştirilmiştir. Emekliler Lokali, yılların yorgunluğunu çıkarmak isteyen bölge sakinlerinin gözde mekânı halindedir. Bir başka çağdaş yapı olan Atatürk Kitaplığı ise, çok sayıda kişinin ihtiyacına cevap verecek kapasitededir.

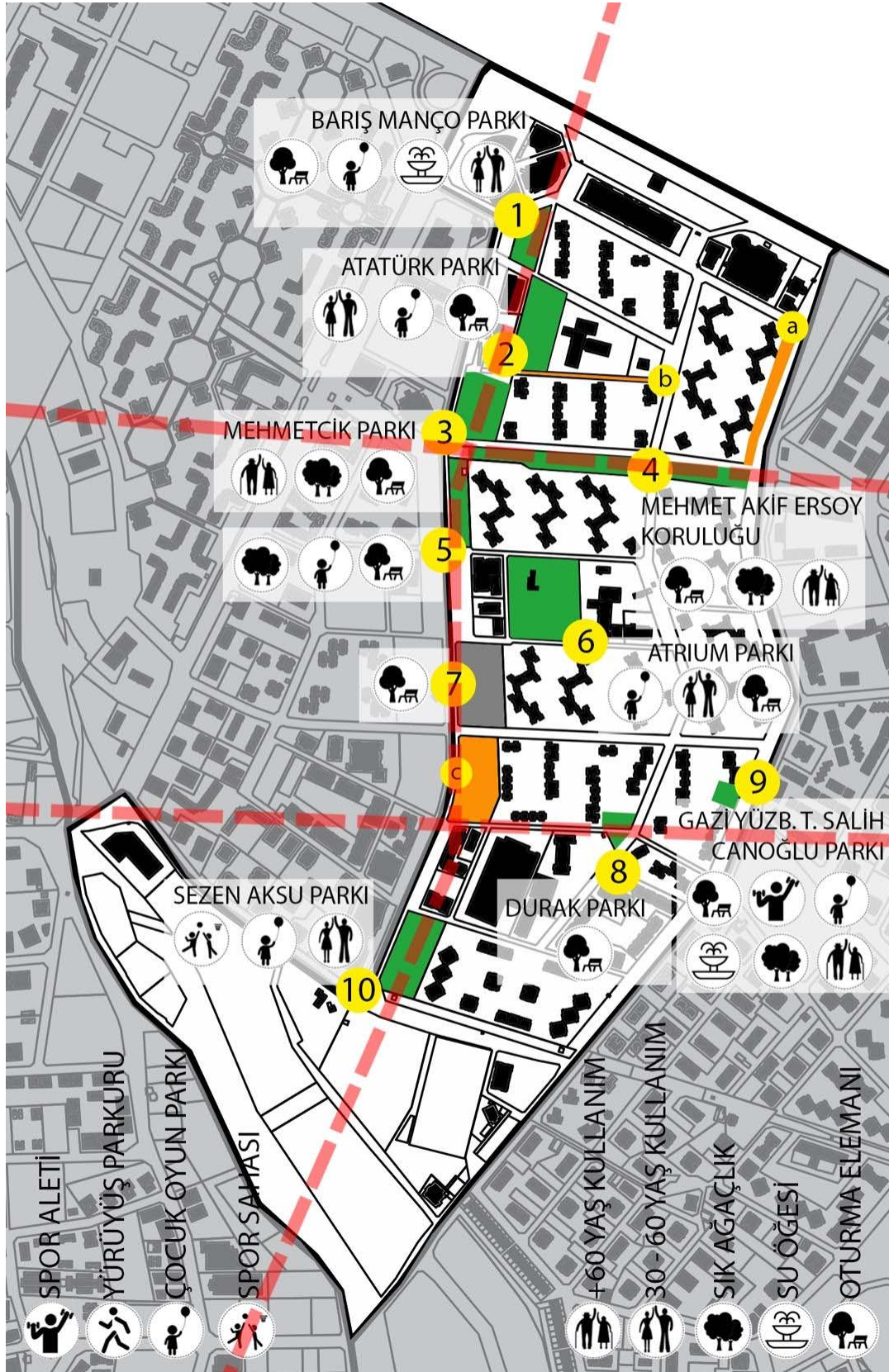
Ana kamusal açık alan hattının mahalle içlerine doğru ulaşıyor olması da önemlidir fakat hattın E-5 karayolu ile birleştiği noktada yer alan büyük ve yüksek yapı blokları iletişimi dolaylı hâle getirmektedir. Hattın ucuna yerleştirilecek, bağlantı noktası işlevi görececek bir referans noktası E-5 karayolu paralelinde gelen kullanıcıyı bu hatta yönlendirecektir.

Şekil 5'te (7) kodlu alan Beylikdüzü festivallerinin yapıldığı meydan olarak tanımlanabilir. Dikdörtgen yapısı ile doğrusal bir yapı arz etmektedir. Alanın kuzey ucu amacı gereği kenarlarda gölgeliği olmayan oturma üniteleri dışında başka bir öğeye sahip değildir. Büyük çaplı etkinliklerin düzenlenmesi için uygun koşulları sağlamaktadır. Alanın güney ucu ise heykellere ayrılmıştır (Görsel 3). Burası Beylikdüzü ilçe sınırları içerisinde tespit edilen tek heykelli alan olma özelliği taşımaktadır. Bütün bu özellikleri ve konumu dolayısıyla bu alan doğrusal kamusal açık alan hattının merkezini oluşturmaktadır.

Mahallede genel olarak Mehmetçik Parkı (3) dışında gençlere hitap eden kamusal açık alanlar bulunmaktadır. Analiz çalışmaları süresince yapılan gözlemlerde özellikle okullara yakın konumlanan alanlarda çocuklu ailelerin ve gençlerin; oyun parkı, basket sahası ve kum havuzu gibi işlevleri barındıran kamusal açık alanlarda vakit geçirdikleri tespit edilmiştir. Yoğun olarak kullanım gözlenen parklardan biri Atrium Parkı'dır (6). Okul bölgesi yakınında konumlanması nedeniyle çocuklarını bekleyen aileler ve öğrenciler tarafından kullanılmaktadır. Park ile bitişik yolun araç trafiğinin az olması sebebiyle çocukların bu sokakta top oynadıkları da görülmüştür.

Mahalle sınırları içerisinde kamusal açık alanları destekleyecek potansiyeli bulunan alanlar da tespit edilmiştir. (a) (Şekil 5) kodlu bölge, mahalle genelinde konut alanları çevresinde fazlaca görülebilen bir tipolojidir. Konut yerleşke sınırları ile sokak arasında tampon bölge olması amacıyla konumlandırılan böylesi yeşil alanlar, özellikle ağaçlıklı alanlar, oturma elemanları ile değerlendirilmesi sonucunda sokak ile iletişim kurulması açısından kullanışlı alanlar hâline dönüştürülebilmektedir. (b) (Şekil 5) kodlu bölgede araç trafiği sınırlandırılmıştır. Okul yerleşkeleri yakınlarındaki bu özellikte alanlar çocukların güvenli bir şekilde o çevrede vakit geçirmelerini sağlamaktadır. En ilgi çekici potansiyeli olan bölge ise (c) (Şekil 5) kodlu bölgedir. Sınır kesimi dışında ağaçlık olmayan, zemini çakıl olan bölgede çevre konut bloklarında yaşayanların konumlandığı düşünülen oturma elemanları tespit edilmiştir (Görsel 4). Atık malzemedan yapılmış olan oturma elemanları kullanıcının o bölgede sosyalleşmek adına altlık sağlayacak bir işleve ihtiyacı olduğunun göstergesidir. Bu nedenle bu alanın gizli potansiyelinin ortaya çıkarılması adına alanda çalışma yapılması gerekmektedir. Bu alanın kullanıcıya kazandırılması ayrıca ana kamusal açık alan hattının kuvvetlenmesine neden olacaktır. Yakın zamanda ilk etabı faaliyete geçecek olan Yaşam Vadisi de, ilçedeki en önemli kamusal alanlardan birini oluşturacaktır.

Genel olarak bakıldığında ana kamusal açık alan hattını destekleyen iki adet ana aksa dik hat görülmektedir. Bu yardımcı hatlar mekânsal olarak yürüme mesafesinde yaya dostu kamusal alanlar bütünü oluşturmaktadır. Bu kamusal alan bütününde bulunan farklı işlevlerin bulunması kullanıcı için çeşitlilik sağlamaktadır.

Şekil 5. Büyükşehir Mahallesi kamusal açık alan analiz çalışması- Ataol-Akpınar, Erdönmez Beylikdüzü Alan Çalışması

Görsel 3. Festival alanından fotoğraflar – Büyükşehir Mahallesi- Ataol-Akpınar ve Erdönmez Beylikdüzü alan Çalışması

Görsel 4. Gizli potansiyeli olan alanlar – Büyükşehir Mahallesi- Ataol-Akpınar, Erdönmez Beylikdüzü alan Çalışması

Kamusal Açık Alan Kurgusu ve Mekânsal Değerlendirme: Cumhuriyet Mahallesi

Üst ölçekten bakıldığında Büyükşehir Mahallesi'nde olduğu gibi Cumhuriyet Caddesi'ne paralel bir kamusal açık alan hattı göze çarpmaktadır. Fakat diğer incelenen mahallelerden farklı olarak bu ana aks başka hatlar ile desteklenmemektedir. Ayrıca hat üzerinde diğer mahallelere göre daha az sayıda kamusal alan konumlanmaktadır; fakat gizli potansiyeli olan alanlar değerlendirildiğinde bu problem çözülebilecektir. Şekil 6'da görüldüğü üzere ana hat (kırmızı hat) bu hatta dik ve paralel olarak konumlandırılacak iki aks (turuncu hatlar) ile desteklenebilmektedir. Destekleyici hatlar üzerinde farklı işlevler ile donatılarak kamusal kullanıma açılacak alanlar mevcuttur. Özellikle (d) kodlu alan Beylikdüzü ilçesinin kent parkı olma özelliğini taşıyabilecek bir potansiyeli vardır. Ayrıca günümüzde otopark olarak kullanılan tasarlanmamış (a), (b) ve (c) kodlu alanlarda işlevler ile şekillendirildiğinde ana kamusal açık alan hattını kuvvetlendirici rol oynayabilirler.

Mahallenin ana fiziksel karakterini bölgenin alan bakımından çoğunu kapsayan Bizimkent Sitesi oluşturmaktadır. İlk yerleşke zamanlarında etrafında duvarlar ile tasarlanmadığı, çevre sınır duvarları ile çakışan merdivenlerden anlaşılan sitenin günümüzde duvarlar ile çevrili olması kamusal dolaşımı

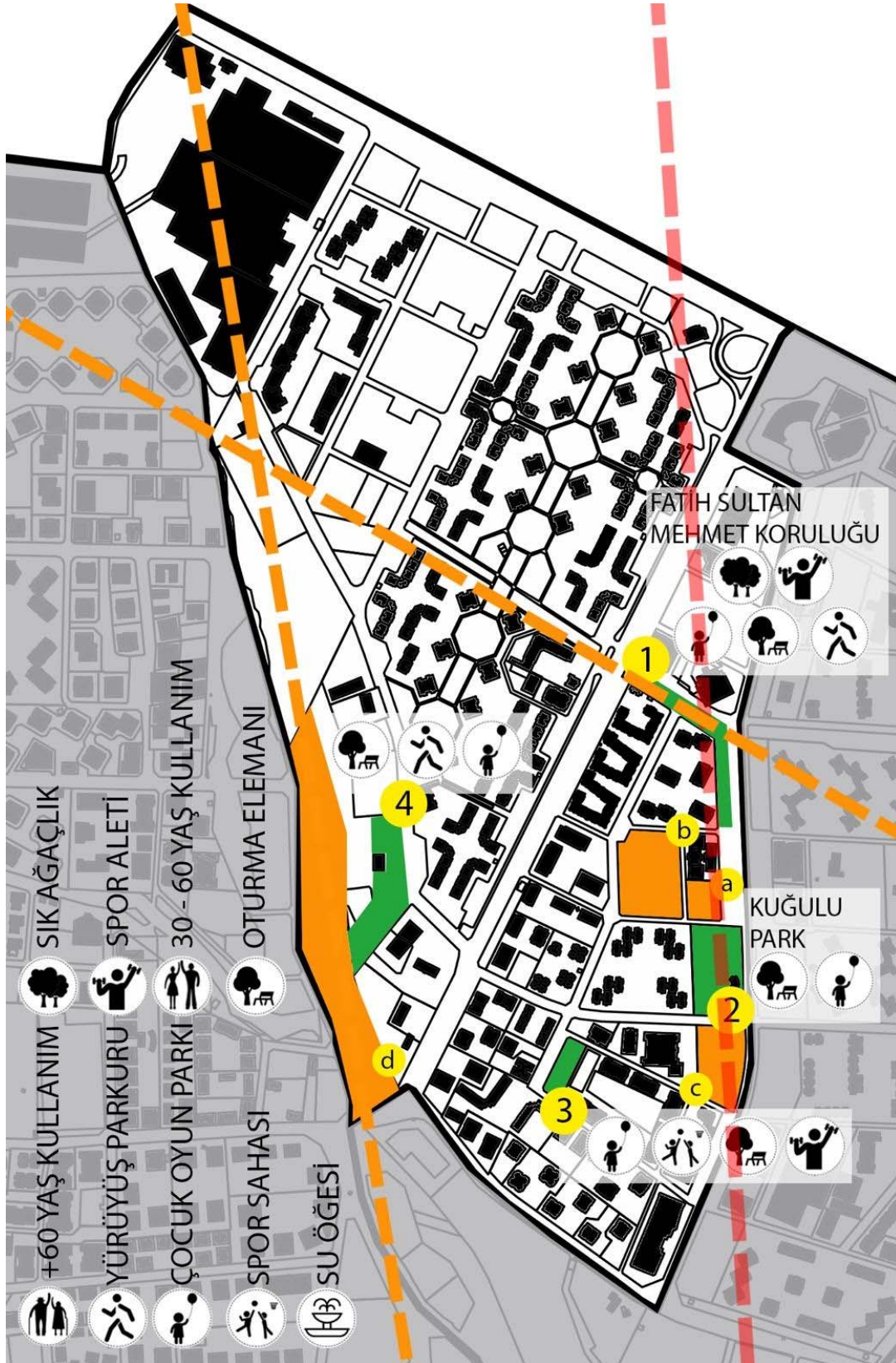
negatif yönde etkileyen etkenlerden birisidir. Buna rağmen site E-5 karayolu ile kent parkı niteliği taşıyan alan arasında yeşil bir koridor oluşturmaktadır.

Mahallede çocuklar için farklı oyun alternatifleri sunan parklar mevcuttur. Diğer mahallelerde bulunan basket sahasından ve kum havuzundan farklı olarak mahalle sınırları içerisinde bulunan Kuğulu Park'ta (2) (Şekil 6) çocuklar için elektronik oyun grubu tespit edilmiştir (Görsel 5). Bu işlev o parkı diğer alanlardan farklı kılmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Cumhuriyet Mahallesi'nde bulunan tasarlanmış ve tasarlanmamış kamusal alanlar mahallenin konut stokunun yapısı dolayısıyla parçalı bir yapı arz etmektedir. Sayıca az olan kamusal açık alanlar tek bir aks üzerinde konumlanmakta ve başka akslar ile desteklenmediği için etkisiz kalmaktadır.

Görsel 5. Farklı işlev barındıran park – Cumhuriyet Mahallesi- Ataol-Akpınar, Erdönmez Beylikdüzü Alan Çalışması

Şekil 6. Cumhuriyet Mahallesi kamusal açık alan analiz çalışması-

Ataol-Akpınar, Erdönmez Beylikdüzü Alan Çalışması

Sonuç Yerine

Beylikdüzü'nde kentsel kamusal alanların niteliği kapsamında ele alınan bu çalışma; mekân kalitesi bağlamında kentsel mekân tasarımı ortaya konan kriterlerle Beylikdüzü'nün kamusal alan kimliğini ortaya çıkartmayı ve geliştirmeyi hedeflemektedir.

Yapılan çalışmaların sonucunda Beylikdüzü, kamusal açık alan kurgusu bağlamında potansiyel fiziksel mekanları bünyesinde barındırmakla beraber bu etkileşim alanlarının bir bütün olarak kurgulanamadıkları gözlemlenmiştir. Parçalı yapılar bütünsel bir kamusal alan kurgusunu bozmakta ve kullanıcıları birbirlerinden ayırmaktadır. Kentlerin oluşum sürecinde önemli rolü bulunan kamusal kent mekânları, bireylerin bir arada bulundukları ve sosyalleştikleri, birbirinden çok farklı özelliklere sahip her türden insanın bir araya geldiği bir buluşma noktası rolü üstlenen mekânlardır. Aynı zamanda çeşitli kültürel kimliklere sahip insanların birbirleriyle etkileşimleri kentin tanımlanması bağlamında önemli bir yere sahiptir ve ortak bir kimlik oluşturur. Beylikdüzü genelinde de bu önemli bir fırsat oluşturmakta kentsel yenileme alanlarında bu potansiyel fiziksel mekanlarla beslenmelidir.

Kaynakça

- Arendt, H. (1994). *Geçmişle gelecek arasında* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Carr, S., Francis, M., Rivling, L. G., & Stone, A. M. (1992). *Public spaces*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Erdönmez, E. & Akı, A. (2005). Açık kamusal kent mekânlarının toplum ilişkilerindeki etkileri. *Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 1(1), 67–87.
<http://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-21939-ARTICLE-ERDONMEZ.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Erdönmez M. E. & Haznedar, B. (2012). Sosyal iletişimin arayüzü olarak kentsel mekân. E. Erdönmez (Ed.), *Modernite ve mimari* içinde (s. 153–175). İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.
- Erdönmez M.E., (2014), Kamusal Alan ve Toplum, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, İstanbul
- Geuss, R. (2007). *Kamusal şeyler özel şeyler* (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. Cambridge: The MIT Press.
- Norberg-Schulz, C. (1971). *Existence, space and architecture*. London, UK: Studio Vista.
- Sennett, R. (1999). *Gözün vicdanı, kentin tasarımı ve toplumsal yaşam* (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Wikipedia. (t.y.). *Beylikdüzü*. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Beylikdüzü> adresinden edinilmiştir.
- Wooley, H. (2003). *Urban open spaces*. London, UK: Spon Press.
- Project For Public Spaces. (2005). Retrieved from <http://www.pps.org>
- World Cities Culture Forum. (n.d.). *Istanbul*. Retrieved from <http://www.worldcitiescultureforum.com/cities/istanbul/data>

Çalışma gruplarında veri toplama çalışmalarına katılarak destek veren İstanbul Gelişim Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğrencilerinden Mehmet Türkoğlu'na teşekkür ederiz.